

İSLÂM'DA İNSAN HAKLARI BEYANNAMESİ

TAKDİM(*)

“Hamd Allah’a olsun ve salât ile selâm da Allah’ın Peygamberi Seyyidimiz Abdullah oğlu Muhammed’e, O’nun âline ve ashâbına ve O’nun getirdiği hidâyet yoluna tâbi olanlara olsun.”¹

Hamd ve salâtdan sonra şunu belirtelim ki, bu beyanname, Dünya İslâm Konseyi’nin neşrettiği ikinci belgedir ve İslâm’da İnsan Haklarını ihtiva etmektedir.

Daha önce İslâm Konseyi, İslâm Nizâmı’nın genel çerçevesini teşkil eden Evrensel İslâm Beyannamesi’ni neşretmişti. Her iki vesikanın da, Hicrî XV. Asrın girişine ve dünyadaki İslâmi hizmetlerin ve hareketlerin başarılı olduğu bir döneme rastlaması, İnşâallah hayra işarettir.

İslâm’da insan hakları, herhangi bir kralın yahut idarecinin ihsânı olarak kabul edilmediği gibi, mahalli bir otorite yahut milletlerarası bir müessesenin aldığı karar da değildir. Belki insan hakları, kaynağı ilâhi olan bir hükümle kesin olarak kabul edilen fitrî haklardır. Bu sebeple hiçbirini inkâr edilemez, ortadan kaldırılamaz, çiğnenemez, bu haklara tecavüz edilmesine müsamaha ile bakılamaz ve bu haklardan asla vazgeçilemez.

Bugün ilan ettiğimiz İslâm’da İnsan Hakları Belgesi, çok samimi bir gayretin neticesi ve meyvesidir. Bunun ortaya çıkması için çok sayıda büyük İslâm mütefekkirleri ve İslâmi hareket liderlerinin katkıları olmuştur. Gösterilen gayretler neticesinde, hamd olsun, Allah’ın Kitabı Kur’an ve Resulünün sünnetine dayanılarak insan haklarını şâmil bir beyannâme ortaya çıkmıştır.

Dünya İslâm Konseyi, bu beyannâmeyi bütün dünyaya ilan etmekle ümit etmektedir ki, bu hizmet, muâsır Müslüman’a bugünkü cihadında bir katkı olsun, Müslüman lider ve idarecilere, kendi aralarında ve başkaları ile olan münasebetlerinde hakkı tavsiyeye bir vesile ve davet olsun. Hiçbir Müslüman’ın cahil kalacağı düşünülemeyen İslâm’ın vaz ve kabul ettiği insan haklarına hürmette, Müslüman milletlere ve halklarıyla olan münasebetlerinde, idare tarz ve metodlarında ve nihayet şahsi ve siyasi hayatlarında kendilerine uyulması gereken nihâi bir hedef olsun.

(*) İslâm Konferansı Teşkilatı Genel Sekreterliği, İslâm’da İnsan Hakları mevzuunda BM Genel Kuruluna, 1979 yılı devresinde “Meşru’i Vesikat-i Hukuk ve Vâcibât’il-İnsaniyye Fi’l-İslâm” adıyla bir rapor sunmuş ve rapor büyük bir hüsnü kabul görmüştür. Daha sonra İslâm Konyesi’nin teşebbüsüyle hazırlanmış olan bu metin, İslâm Konseyi Genel Sekreteri Salim AZZAM tarafından Paris’te, UNESCO binasında 21 Zilkade 1401, 19 Eylül 1981 yılında ilan edilmiştir. Metnin çevirisi ve daha geniş bilgi için bkz.: (1) Ahmet AKGÜNDÜZ, *İslâm’da İnsan Hakları Beyannamesi*, (İstanbul: Timaş Yay., 1993), (2) İSLÂM ve İNSAN HAKLARI, Derleme, (İstanbul: Endülüs Yay., 1995). (3) Muharrem BALCI, *Temel Belgelerde İnsan Hakları*, (İst: Danışman Yayınları, Nisan-2001). Beyannamenin metni ve dipnotlar Ahmet AKGÜNDÜZ’den alıntılanmış olup, bazı dipnotlardaki Hadisler metinle ilgisiz görüldüğünden alıntılanmamıştır.

¹ İslâmi kavramlar haricindeki kavram ve kelimeler, tarafımızdan kısmen sadeleştirilmiştir.

Aynı şekilde İslâm Konseyi, bu beyannamenin, insan hakları ile ilgilenen mahalli ve milletlerarası kuruluşlar tarafından ilgiyle karşılanacağını, bu müesseselerin elindeki konuyla alakalı dokümanların bir yenisini teşkil edeceğini ve yaşanan hayatta da bu belgedeki esaslara uyulması için çağrı yapılacağını ümit etmektedir.

Allah'tan dileğimiz, bu belgenin hazırlanmasına katkıda bulunan herkese mükâfatını ihsan etmesi, bu beyannamenin kalpleri, gönülleri ve akılları açması ve böylece Müslümanların hayatında yeni bir dönemin başlamasıdır.

GİRİŞ

“İslâm, ondört asırdır, insan haklarını bütün derinliği ve kapsamıyla kabul ve ilan etmiş, insan haklarının korunması için bütün koruyucu tedbir ve müeyyidelerini vaz etmiş ve İslâm toplumunu da bu hakları teyit ve te'kid edecek temel esas ve prensiplerle tanzim eylemiştir.

İslâm, âlemlerin Rabbi olan Allah'ın insanlara tebliğ edilmek ve insanlara hak, adalet, hayır ve huzurun hâkim olacağı güzel bir hayata hidayet etmek üzere, Peygamberlere vahy yoluyla gönderdiği semavi davetlerin sonuncusudur.

Buradan hareketle, Müslümanların üzerine bütün insanlara İslâm'ın davetini anlatmaları, şu emr-i ilahi gereğince bir vecibedir: “Sizden öyle bir cemaat bulunmalıdır ki, onlar herkesi hayra davet etsinler, iyiliği emretsınler, kötülükten vazgeçirmeye çalışsınlar. İşte onlar muradına erenlerin ta kendileridirler.”² Ayrıca insan olmanın gereği, âlemin düştüğü bunca hata deryasından kurtarılması ve milletlerin karşı karşıya kaldığı çeşitli bela girdaplarından kurtulma gayretlerine katkıda bulunma yükümlülüğünün de gereğidir.

Biz Müslümanlar, milletlerimiz, memleketlerimiz farklı olsa da,

Vahid ü Kakhâr olan Allah'a ubûdiyyetimizden;

Dünya ve Ahirette her işin sahibinin O olduğuna, hepimizin dönüşünün sonunda O'na olacağına, insanı yeryüzüne halife yapıp kâinattaki her şeyi insanın emrine verdikten sonra, insanın hayrına ve yararına olan şeylere onu hidayet edecek olanın da ancak O olabileceğine olan imanımızdan;

Rabbimiz tarafından gönderilen Peygamberlerin getirdiği Hak Din'in tek olduğunu ve peygamberlerin her birinin Hak Din'in binasına birer kerpiç koyduklarını, nihayet Allah'ın, Rasulullah'ın “Ben, nübüvvet binasının son taşıyım; Ben, Peygamberlerin sonuncusuyum.” hadisinde ifade ettiği gibi, Hak Din'in binasını Hz. Muhammed'in risaletiyle tamamladığını tasdikimizden;

İnsan aklının, Allah'ın hidayet ve vahyi olmadan, insan hayatı için en doğru yolu bulabilmekten aciz olduğunu teslim ettiğimizden;

² Al-i İmrân, 104.

Mukaddes Kitabımız Kur'an'ın ışığında, insanın kâinattaki gerçek yerini, icadındaki gayeyi ve yaratılışındaki hikmeti görebildiğimizden;

İnsana, yaratıcısının izafe ettiği şeref, izzet ve çoğu mahlûkata olan üstünlüğünü bildiğimizden;

İnsanı, Yüce Rabbi'nin, sayısız nimetleriyle kuşattığını gördüğümüzden;

Milletleri ve bölgeleri ayrı ayrı da olsa, Müslümanları tek ceset haline getiren ümmet mefhumunu gerçek manada idrak ettiğimizden;

Bugün dünyanın karşı karşıya bulunduğu bozuk düzenleri ve günahkâr nizamları, derinden derine anlayabildiğimizden;

İnsan toplumunun bir azası olarak, insanlığa karşı her an hissettiğimiz sorumluluğumuzu ifa etmeye olan gerçek arzumuzdan;

İslâm'ın boyunlarımıza yüklediği tebliğ emanetini, daha faziletli bir hayatı elde etmeye çalışma azmiyle, ifa edebilmeye olan hırsumuzdan;

Bu elde etmeye hırs gösterdiğimiz faziletli hayat;

Fazilet üstüne kaim ve her türlü rezilliklerden uzak,

Karşılıklı husumet yerine karşılıklı yardımlaşmanın ve düşmanlık yerine kardeşliğin hâkim olduğu,

Harpler ve meydan kavgaları yerine emniyet ve yardımlaşmanın geçtiği,

İnsanın, kula kulluk, ırka ve bölgeye dayalı tefrika, zulüm ve zilletin altında sıkışıp boğulmasına bedel, hürriyet, eşitlik, kardeşlik, izzet ve şeref manalarını teneffüs edebileceği bir hayat...

Böylece insan vücut âlemine gönderiliş vazifesini ifa etmeye, yani, yaratıcısına ibadet ve kâinatı kuşatan bir imar hareketine hazır olacak.

Bu hayat, insana yaratıcısının nimetlerinden yararlanma imkânlarını verecek, büyük bir aile görünümünde olan insanlık ailesine karşı vazifelerini ifa etme fırsatı doğacak.

İşte bütün bunlardan güç ve ilham alarak, biz Müslümanlar, Kur'an'a ve Sünnet-i Nebeviyye'ye dayanarak, İslâm'da İnsan Hakları Beyannamesini ilan ediyoruz.

İlan edilen şekliyle, insan hakları beyannamesi, ebedidir, içinden birinin iptali, tadili, ilgası veya askıya alınması asla caiz değildir.

Bunlar öyle haklardır ki, Yaratıcımız, bunları vaz etmiştir. Dolayısıyla, kim olursa olsun, beşerin bunları askıya alması, bunlara tecavüz etmesi, fertlerin veya toplumu temsil eden müesseselerin iradeleriyle bunlardan vazgeçilmesi mümkün değildir.

Bu hakların ikrar ve kabulü, gerçek bir İslâm toplumunun kurulması için atılan doğru bir adım ve başlangıçtır;

1. Öyle bir toplum ki, insanlar o toplumda eşit olsun; fertler arasında neseb, ırk, cinsiyet, renk, dil veya dine dayanan imtiyaz ve ayırım bulunmasın.

2. Öyle bir toplum ki, orada eşitlik, haklardan yararlanmada ve ödevleri ifada esas kabul edilsin. Müşterek insan olma özelliğinden kaynaklanan eşitlik olsun. “Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ve bir diğiden yarattık” (Kur’an, Hucurat, 13). Yaratıcının insana ihsan ettiği insanlık boyası, bu eşitliğin esasını teşkil etsin. “Yemin ederiz ki, biz, insanoğlunu şerefli kıldık, onları karada ve denizde bineklere yükledik, onlara güzel şeyleri rızık olarak ihsan ettik ve yarattığımız mahlûkatın çoğuna onları bir çok faziletlerle üstün kıldık.” (Kur’an, İsrâ, 70)

3. Öyle bir toplum ki, orada insan hürriyeti, hayatın eş anlamlısı olsun, insan hür olarak doğsun ve hürriyetin gölgesinde kendini bulsun, zillet, kölelik, zulüm ve baskıdan emin olsun.

4. Öyle bir toplum ki, aile toplumun direği olarak görülsün, aileye gereken şefkat ve himaye gösterilsin, ailenin istikrarı ve ilerlemesi için bütün sebepler hazırlansın.

5. Öyle bir toplum ki, idareci ve halk, yaratıcı tarafından vaz olunan hukukun önünde eşit olsun, kimsenin imtiyaz veya ayırımı bulunmasın.

6. Öyle bir toplum ki, idari otorite, idareci sınıfın boynuna konulan bir emanet gibi kabul edilsin, gayeleri de İslâm Hukukunun çizdiği gayeleri, yine bu hukuk nizamının gösterdiği metodlarla gerçekleştirmek olsun.

7. Öyle bir toplum ki, orada her fert Allah’ın tek başına bütün kâinattaki her şeyin Allah’ın bütün mahlûkatının emrine verildiğine inansın. Bunun Allah’ın fazlı ve itası olduğunu, kimsenin daha önceden bunlara hak kazanmadığını kabul etsin, her insanın bu ilahi itadan nasibini alabileceği kabul edilsin. “Size, kendi lütuf ve ihsanından olmak üzere, göklerde ve yeryüzündeki her şeyi musahhar etmiştir.” (Kuran, Câsiye, 13)

8. Öyle bir toplum ki, orada İslâm ümmetinin meselelerini tanzim eden siyasetlerin ve bu siyasetleri tatbik ve tenfiz edecek olan yüksek otorite organlarının esasını, “şura” prensibi teşkil etsin. “Onlar, meselelerini ve işlerini şura ile hallederler” (Kur’an, Şûrâ, 38)

9. Öyle bir toplum ki, orada her fert, gücü ve kabiliyeti nispetinde sorumluluklar yüklenmek ve İslâm milletinin önünde dünyevi olarak ve Yaratıcısının huzurunda ise, uhrevi olarak hesap verebilmesi için, bütün fertlere eşit fırsatlar tanınsın.

10. Öyle bir toplum ki, orada, mahkeme önünde ve hatta yargılama anında, idare edilenle idare eden eşit tutulsun.

11. Öyle bir toplum ki, orada her fert toplumun gönlü gibi olsun, cemiyet aleyhine bir suç işleyen insana karşı sırf Allah için ve teklifsiz dava açabilsin, başkasından bu konuda yardım talep edebilsin, başkaları da ona yardım etsin ve haklı davasında onu yalnız bırakmasın.

12. Öyle bir toplum ki, delaletin ve tuğyanın bütün çeşitlerini reddedip içinde yaşayan her ferdin emniyet, hürriyet, şeref ve adalet haklarını tekeffül etsin, bunu İslâm'ın insanlar için tanıdığı haklar çerçevesinde yapsın.

İşte İslâm'ın insanlar için tanıdığı hakları, biraz sonra takdim edeceğimiz İslâm'da İnsan Hakları Beyannamesi, bütün dünyaya ilan etmektedir.³

İSLÂM'DA İNSAN HAK VE HÜRRİYETLERİ BEYANNAMESİ

Bismillahirrahmanirrahim

Madde-1. Hayat Hakkı

A) İnsan hayatı mukaddes ve dokunulmazdır. Hiç kimsenin insan hayatına tecavüzde bulunması caiz değildir. Bu dokunulmazlık ve kutsiyet, ancak şer'i hükümler çerçevesinde ve onların kabul edeceği yollarla kaldırılabilir.⁴

B) İnsanın maddi ve manevi varlığı korunmuştur; İslâm Hukuku, hayatında ve ölümünden sonra insanın varlığını korur. İnsan vücuduna saygı ve rıfk ile muamele etmek, müminin vazifesidir. İnsanın ayıplarını ve örtülmesi gereken uzuvlarını örtmek bir vecibedir.

Madde-2. Hürriyet Hakkı

A) Hürriyet hakkı, tıpkı insanın hayatı gibi dokunulmazdır. İnsanın doğuşu ile varolan tabii ve ilk hakkıdır. İnsanla beraber kalır ve hayatı devam ettikçe devam eder. Kimse hürriyet hakkına tecavüz edemez. Fertlerin hürriyet haklarını korumak için yeterli kanuni tedbirlerin alınması icabeder. Şer'i hükümler çerçevesinde ve hukukun kabul ettiği yollar dışında, hürriyetlerin kısıtlanması ve sınırlandırılması caiz değildir.⁵

B) Hiçbir milletin bir diğer milletin hürriyetine tecavüz etmesi caiz olamaz. Tecavüz eden milletin bu tecavüzdən vazgeçmesi ve ihlal ettiği hürriyeti mümkün olan bütün yollarla derhal iade etmesi gerekir. Milletlerarası kuruluşların da, hürriyeti için mücadele eden milletlere yardımcı olması icap eder. Müslümanların ise, bu vecibeyi yüklenerek bu hususta ihmal göstermemeleri dini bir vazifedir.⁶

³ İlan edilen ve tamamen Kur'an ile Sünnet'in hükümlerine dayanan bu Beyanname, İslâm'daki insan haklarının tamamını kapsamamaktadır.

⁴ "Kim bir canı, bir can mukabilinde yahut yeryüzünde herhangi bir fesat çıkarmış olmadan öldürürse, bütün insanları katletmiş gibi olur. Kim de bir canı ihya edip kurtarırsa, bütün insanları ihya etmiş gibi olur" (Maide-32).

⁵ "Anneleri hür doğurduğu halde, siz insanları ne zaman köle haline getirdiniz?" diyen Hz. Ömer'in de sözünü hatırlamak icap eder.

⁶ "Kim kendisine yapılan zulümden sonra hakkını alır ve zafere ulaşırsa, artık bunların aleyhinde mesuliyeti mucip bir hal ve yol yoktur." (Şura-41).

Madde-3. Eşitlik Hakkı

- A) Bütün insanlar kanun (şeriat) önünde eşittirler. Hukukun fertlere uygulanması açısından aralarında herhangi bir kimsenin imtiyaz hakkı mevcut değildir. Aynı şekilde hukukun fertleri koruması hususunda da herhangi bir imtiyaz mevzu bahis olamaz.⁷
- B) Bütün insanlar, insan olmaları itibarı ile eşittir. Aralarında üstünlük ancak amellerine göre olabilir. Herhangi bir şahsın bir değerinin maruz bırakılmayacağı zarar ve tehlike ile karşı karşıya bırakılması asla caiz değildir. Fertler arasında cinsiyet, renk, ırk, dil yahut din esasına göre ayırım yapan her fikir, nizam ve yasama faaliyeti İslâm'ın bu zikredilen umumi esası ile tezat teşkil eder.⁸
- C) Her fert, fırsat eşitliği prensibi çerçevesinde ve diğer fertlere tanınan fırsatlar ve imkânlar çerçevesinde kamuya ait maddi kaynaklardan yararlanma hakkına sahiptir. Gösterilen gayret ve emek aynı olduğu ve ücrete hak kazandıran iş kemiyet ve keyfiyet itibarıyla farklılık arz etmediği sürece, fertler arasında ücret ve emeğin karşılığı açısından ayırım yapılması caiz değildir.⁹

Madde-4. Adalete Başvurma Hakkı

- A) Her fert, şeriat önünde hak arama hürriyetine sahiptir ve sadece İslâm hukuku hükümlerine göre yargılanmayı talep etme hakkına haizdir.¹⁰

“O mü'minler ki, eğer kendilerine yeryüzünde bir iktidar mevkii verirse dosdoğru namazlarını kılarlar, zekâtlarını verirler, iyiliği emrederler ve kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar.” (Hac-41).

⁷ “Arab'ın, Arap olmayana, Arap olmayanın Arab'a, beyazın siyaha ve siyahın da beyaza, takva dışında üstünlüğü yoktur.” Aclunî, Keşf'ül-Hafâ, Hadis No: 2847.

“Sizden evvelki milletlerin mahvolmalarının sebebi şudur ki, içlerinden şerefli bir kimse hırsızlık edince onu cezalandırmazlar; zayıf birisi hırsızlık edince kanunu tatbik eder ve onu cezalandırırlardı. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fatıma da hırsızlık etse, elini ben keserdim ve cezasını uygulardım.” Buhârî: Enbiya-54; Müslim: Hudûd-2; Tirmizî: Hudûd-1454.

“Bilesiniz ki, benim katımda zayıf olanınız, hakkını alıp kendisine teslim edinceye kadar kuvvetli olandır ve benim katımda kuvvetli olanınız da, mazlumun hakkını kendisinden alıncaya kadar zayıf olandır.” Bu ifade Hz. Ebubekir'in ilk halife olduğunda irât ettiği nutuktan alınmıştır.

⁸ “Bütün insanlar Adem'den; Adem de topraktan yaratılmıştır. Bilmelisiniz ki, cahiliye devrine ait olup, iftihar vesilesi yapılagelen her şey, kan ve mal davaları, bunların hepsi, bugün, şu ayaklarımızın altındadır ve kaldırılmıştır...” Ahmed Bin Hambel, Müsned-III, 410;

“Bütün insanların yaptıklarına ve amellerine göre dereceleri ve mertebeleri vardır. Bu da, kendilerine hiçbir haksızlık edilmeyerek amellerinin karşılığını, eksiksiz verebilmek içindir.” (Âhkaf-19)

“Müslümanların kanları birbirine denktir; birinin canı ve kanının bir diğerine üstünlüğü yoktur.” Bu hadisi de Ahmed Bin Hambel rivayet etmiştir.

⁹ “Yeryüzünün çevresinde ve değişik bölgelerinde yürüyün; Allah'ın rızıkından yiyin.”, (Mülk-15)

“Kim zerre miskal hayır işlerse, mükâfatını ve kim de zerre miktar şer işlerse mücâzâtını görecektir.” (Zilzal-7, 8)

¹⁰ “Ey iman edenler, Allah'a itaat ediniz. Peygamber'e ve sizden olan ulul-emre de itaatte bulununuz. Eğer bir şey hakkında ihtilafa düşerseniz, onu Allah'a ve Peygamber'e götürünüz. Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız. Bu sizin için hem hayırlı ve hem de netice itibarıyla daha güzeldir.” (Nisâ-59)

B) Her fert, maruz kalacağı zulme karşı kendini müdafaa etme hakkına sahiptir. İmkânları ölçüsünde, başkasının maruz kaldığı zulmü de def etmek, her ferdin vecibesidir.¹¹

Fertler, haklarını koruyup adaletle muamele edecek ve maruz kalacakları zarar ve zulmü def edecek bir yüksek otoriteye (idare, yasama veya yargı mercileri gibi) müracaat etme hakkına da sahiptir. Müslüman devlet reisinin, böyle bir yüksek otoriteyi tesis etmesi ve bu organın bağımsızlığını ve tarafsızlığını temin edecek bütün tedbirleri alması en önemli vazifesidir.¹²

C) Her ferdin, sırf Allah rızası için ve talebe ihtiyaç duymadan (hısbeten lillah), diğer fertlerin ve cemaatin yani kamunun haklarını müdafaa etmesi, hem hakkı ve hem de görevidir.¹³

D) Hiçbir gerekçe ile bir ferdin nefsinin müdafaa etmesine yani savunma hakkına karşı çıkılamaz ve engellenemez.¹⁴

E) Hiç kimse, İslâm Hukukuna aykırı bir emre itaat etmesi için bir Müslüman'ı zorlayamaz. Böyle bir emir karşısında ve masiyetle emredildiği takdirde, emreden makam kim olursa olsun, Müslüman ferdin de “hayır” demek vazifesidir. Müslüman toplumun ise, ferdin bu reddini ve hakta ısrarını desteklemesini ve onu korumasını beklemek, Müslüman ferdin tabii hakkıdır.¹⁵

Madde-5. Adil Bir Yargılamayı Talep Hakkı (Kanuni Yargı Yolu)

A) İslâm'da asıl olan, ferdin suçsuzluğudur. (Bera'et-i zimmet asıldır). Bu hal, kişinin herhangi bir suçtan sanık durumuna düştüğünde de devam eder ve sanık adil bir mahkeme önünde yargılanıp suçu sabit görülünceye kadar sürer.

“Aralarında Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmet, onların keyiflerine uyma, Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından seni sapıtacaklar diye şiddetle onlardan kaçın.”, (Mâide-49)

¹¹ “Allah, çirkin sözün alenen söylenmesini sevmez; zulme maruz kalanlar dışında. Allah her şeyi iştirici ve hakkıyla bilicidir.” (Nisâ-148)

¹² “Devlet reisi (imam), tıpkı bir kalkan gibidir. Onun gerisinde savaş yapılır ve tehlike vukuunda ona sığınılır.” Bu hadisi, hem Buharî hem de Müslim rivayet etmektedir.

¹³ “Dikkat ediniz, size şahitlerin en hayırlısı kimdir, haber vereyim mi? Şahitlerin en hayırlısı, kendisinden talep edilmeden hakkın yerini bulması için şahitlik beyanında bulunandır.” Bu hadisi Müslim, Tirmizî, Ebu Dâvud ve Nesâî nakletmektedirler.

¹⁴ “Hak sahibinin, hiç şüphesiz ki, söz hakkı mevcuttur.” Nesâî dışındaki Kütub-i Sitte sahipleri bu hadisi nakletmişlerdir. Ebu Dâvud ve Tirmizî'nin naklettiği bir başka hadiste ise, “Hâkim olarak huzurunda iki taraf, yani davacı ve davalı oturduklarında, davacının iddiasını dinlediğin gibi, karşı tarafın müdafaasını da dinlemeden asla karar verme. Zira bu usul, verilecek kararın hakkıyla ortaya çıkması için daha yararlı ve yerinde olanıdır.”

¹⁵ “Ma'siyet yani Allah'ın emirlerine aykırı bir iş yapmakla emredildiğinde, bu emri dinlemek ve itaat etmek yoktur, meşru da değildir.” Nesâî dışındaki Kütub-i Sitte sahipleri bu hadisi nakletmektedirler.

“Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir; ona zulmetmez ve onu zalim ellere teslim etmez.” Bu hadisi Buharî nakletmiştir.

- B)** Şer’i bir nass yani bir kanun metni bulunmadan kimse suçlanamaz. (Zira suçta ve cezada kanunilik esastır). Dinin zaruriyat denilen hükümlerini bilmemek, Müslüman için mazeret teşkil edemez. Ancak bilmemezlik hali sabit görüldüğünde kanunu bilmemek, sadece had cezalarını düşüren bir şüphe olarak kabul edilir.¹⁶
- C)** Tam kaza yetkisine sahip bir mahkeme önünde, reddedilemez delillerle suçu işlediği sabit olmadıkça, hiç kimsenin suçlu olduğuna hükmedilemez ve herhangi bir cürümden dolayı cezalandırılmaz.¹⁷
- D)** Hiçbir halde, cezanın, İslâm Hukukunun suç için çizdiği sınırı tecavüz etmesi caiz değildir. Had cezalarını bertaraf etmek için suçun işlendiği şart ve halleri göz önünde bulundurmamak İslâm Hukukunun temel esaslarından biridir.¹⁸
- E)** İnsan, başkasının suçundan dolayı yargılanamaz. Her insan kendi fiillerinden tek başına sorumludur; yani cezai sorumluluk şahsidir. Hiçbir halde, bir şahsa ait sorumluluğun onun aile ve yakınlarına yahut çevresi ve arkadaşlarına yüklenmesi caiz olamaz.¹⁹

Madde-6. Yüksek Otoritenin Zulmünden Korunma Hakkı

Her fert, yürütme, yasama ve yargı gibi yüksek otoritelerin tecavüzlerinden korunma hakkına sahiptir. Bu sebeple kendisine isnad edilen kanuna aykırı fiili işlediğini delalet eden kuvvetli karineler bulunmadıkça kimse, yaptığı işler ve içinde bulunduğu hallerin gerekçesini açıklamak mecburiyetinde bırakılmaz ve herhangi bir itham da yapılamaz.²⁰

¹⁶ Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenmez. Biz bir Peygamber gönderinceye kadar hiçbir kimseye veya kavme azap edecek değiliz.” (İsra-15)

“Hata ettiklerinizde üstünüzde bir vebal ve sorumluluk yoktur, ancak kasten işlediklerinizden ise mutlaka sorumlusunuz.” (Ahzap-5)

¹⁷ “Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse, onu tahkik edin, yoksa bilmeyerek bir kavme sataşsınız da, sonradan yaptığınıza pişman olursunuz.” (Hucurât-6)

“Halbuki onların buna dair bilgileri de yoktur. Onlar, zan ve tahminden başkasına tabi olmazlar. Halbuki zan ve tahmin ise, hiç şüphesiz, haktan hiçbir şeyi ifade etmez.” (Necm-28)

¹⁸ “Bunlar Allah’ın sınırlarıdır, onları çiğneyip geçmeyiniz. Kim Allah’ın hadlerini ve sınırlarını aşarsa, işte onlar, zalimlerin ta kendileridirler.”, (Bakara-229)

“Elinizden geldiğince Müslümanlardan had cezalarını bertaraf ediniz. Eğer onun için bir çıkış yolu mevcut ise, suçluyu serbest bırakınız.” Bu hadisi Beyhakî ve Hâkim nakletmiştir.

¹⁹ “Herkesin kazandığı kendisinedir. Hiç kimse, başkasının günahını yüklenmez.” (Enam-164)

“Günah işleyen hiçbir kişi, bir diğerinin günahını çekmez.” (Fâtır-18)

“Hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü yüklenmez, insan ancak çalıştığına ulaşır.” (Necm-38, 39)

“Herkes kazandıkları karşılığında rehindir.” (Tur-21)

“Herkesin kazandığı sevap kendi lehine; kazandığı günah da kendi aleyhinedir.” (Bakara-286)

“Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını yakalamaktan Allah’a sığınırız. Çünkü o takdirde biz zalimlerden oluruz.” (Yusuf-79)

²⁰ “Erkek ve kadın mü’minlere, işlemedikleri bir suç ve günah yüzünden eziyet ve işkence edenler muhakkak bir yalan ve apaçık bir günah yüklenmiş olurlar.” (Ahzâb-58)

Madde-7. İşkenceden Korunma Hakkı

A) Sanıktan da öte, suçluya dahi işkence yapmak caiz değildir. Nasıl ki, bir şahsı, işlemediği suçu itiraf etmeye zorlamak caiz görülmemiştir ve ikrah ve icbar yoluyla elde edilen beyan ve ikrarlar, geçersizdir, batıldır.²¹

B) Ferdin işlediği suç ne olursa olsun ve İslâm Hukukunun o suça takdir ettiği ceza nasıl olursa olsun ferdin insan olması nedeni ile sahip olduğu şeref ve asaleti, mahfuz kalır.

Madde-8. Irz ve Namusunu Koruma Hakkı

Ferdin ırz ve namusu muhteremdir, dokunulmazdır; bunların dokunulmazlığı asla çiğnenemez. Kişinin özel hayatının, gizli ve ayıp hallerinin araştırılması, onun şahsiyetine ve özel hayatına, izni olmadan müdahale edilmesi haramdır; yani şiddetle yasaklanmıştır.²²

Madde-9. Sığınma Hakkı

A) İşkenceye ve zulme maruz her Müslüman, Dar'ül İslâm sınırları içerisinde, emin olabileceği bir yere sığınma hakkına sahiptir. İslâmiyet bu hakkı, cinsiyeti, inancı veya rengi ne olursa olsun, her eziyete maruz kalan şahsa tanır ve Müslümanlara da kendilerine sığınacak kimselere emniyet ve güven içinde yaşama hakkını vermeleri görevini yükler.²³

B) Mekke-i Mükerre'deki Beytullah'il Haram, bütün insanlar için emniyet ve emân yeridir; hiçbir Müslüman buradan engellenemez.²⁴

Madde-10. Azınlık Hakları

A) Azınlıkların dini meselelerinde, Kur'an'ın "Dinde icbar ve ikrah yoktur"²⁵ şeklinde özetlenebilecek olan genel prensibi hâkimdir.

²¹ "Şüphesiz ki Allah, dünyada insanlara işkence edenleri ahirette azaplandırır." Bu hadisi, Nesâî dışındaki Kütüb-i Sitte sahipleri nakletmiştir.

"Şüphesiz Allah, ümmetinin hata, nisyân (unutma) ve ikrah altında işlediklerini affetmiştir." Bu hadisi de, İbn-Mâce, sahih bir senetle rivayet etmektedir.

²² "Ey insanlar! Bugünleriniz nasıl mukaddes bir gün, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay, bu şehriniz nasıl mukaddes ve mübarek bir şehir ise, canlarınız, mallarınız ve namuslarınız da öyle mukaddes ve dokunulmazdır, her türlü tecavüzdten korunmuştur." Tecrid-i Sarih Tercümesi, IV, 412, 334. Bu cümleler, Hz. Peygamber'in Veda Hutbesi'nden alınmıştır.

"Ey iman edenler! Bir topluluk bir diğerini alaya almasın, belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın; birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın." Kur'an, Hucurât-11; "Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının, zira bir kısmı günahdır. Birbirinizin suçunu ve ayıplarını araştırmayın; kimse kimseyi çekiştirmesin; hangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır? Ondan tiksiniyorsunuz; Allah'dan sakınınız." (Hucurât-12)

²³ "Eğer kendilerine eziyet ve taarruz edilen müşriklerden biri senden eman dilerse, ona eman ver. Ta ki, Allah'ın kelamını dinlesin. Sonra da onu emin olabileceği yere kadar selametle ulaştır." (Tevbe-7)

²⁴ "Kim oraya girerse, taarruzdan emin olur." (Al-i İmran-97)

"Kâbeyi insanlar için bir toplantı yeri ve emin bir mahal yaptık." (Bakara-125)

"Orada yerli de misafir de eşittir." (Hacc-25)

B) Azınlıkların medeni ve şahsi hallerinde ise, eğer Müslümanların hukukunun uygulanmasını isterlerse, İslâm Hukuku hâkim olur. Eğer Müslümanların hukukunu hakem kabul etmezlerse, ilahi bir kaynağa dayanmak şartıyla kendi dini hukuklarına göre muamele görürler.²⁶

Madde-11. Kamu Hizmetlerine Katılma Hakkı

A) İslâm ümmetinin her ferdi, amme maslahatı bulunan kamuya ait işlerden haberdar olma ve hayatında cereyan eden bu tür şeyleri bilme hakkına sahiptir. Ayrıca İslâm hukukundaki şura prensibi gereği, sahip olduğu kabiliyetler ve gücü oranında, kamu işleri ve hizmetlerine, katkıda bulunması da bir vazifedir. İslâm ümmetinin her ferdi, şer'i şartları bulunması halinde, kamu hizmet ve makamlarına ehil kabul edilir. Bu ehliyet vasfı, herhangi bir bölge yahut ırka mensup olma gibi sebeplerle ortadan kalkmaz ve eksilmez.²⁷

B) Şura prensibi, idareci sınıf ile İslâm ümmeti arasındaki münasebetlerin esasını teşkil eder. Bu esası uygulayarak hür iradesi ile kendi idarecilerini seçmek, İslâm ümmetinin tabi hakkıdır. Ayrıca İslâm hukukuna aykırı hareket ettiklerinde, idarecilerini muhasebeye çekip kontrol etmek ve icap ederse azletmek İslâm ümmetinin meşru hakkıdır.²⁸

Madde-12. Fikir, İnanç ve Fikir Açıklama Hürriyeti ve Hakkı

A) Her şahsın, İslâm hukukunun kabul ettiği umumi sınırlar çerçevesinde kaldığı sürece kimsenin müdahale ve engellemesi olmaksızın, fikir, itikad ve bu fikir ve itikadını ifade etme hürriyeti mevcuttur. Ancak batılın tasviri ve neşri caiz olmadığı gibi, İslâm ümmetinin küçük düşürülmesine yahut fuhşiyata teşvik manasını taşıyan şeylerin neşri de caiz değildir.²⁹

²⁵ Bakara-256.

²⁶ “Eğer onlar sana gelirlerse, dilersen aralarında hükmet, dilersen de onlardan yüz çevir. Şayet kendilerinden yüz çevirsen, sana asla bir zarar veremezler. Eğer onların aralarında hükmedecek olursan, aralarında adaletle hükmeyle. Çünkü Allah, adalet sahiplerini sever. İçinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında dururken, nasıl oluyor da senin hükmüne ve hakemliğine müracaat ediyorlar, sonra da verdiği hükmün arkasından yüz çevirip bildiklerine gidiyorlar? Onlar, hiçbir şeye inanan kemseler değildirdir.” (Mâide-42, 43)

“İncil Ehli, Allah'ın indirdiği hükümlerle hükümlerle hükmetmezse, onlar fasıkların ta kendileridirler.” (Mâide-47)

²⁷ “Bunların işleri, aralarındaki şura (danışma) prensibiyle yürütülür.” (Şûrâ-38)

²⁸ “Ben size idareci olarak tayin edildim. Hâlbuki ben sizin en hayırlınız değilim. Bu sebeple, eğer beni hak üzerinde görürseniz bana yardım ediniz. Eğer beni batıl üzerinde görürseniz yola getiriniz. Ben Allah'a ve O'nun Peygamberine itaat ettiğim sürece, siz de bana itaat ediniz. Eğer ben Allah'a ve Peygamberine isyan edersem, benim sizden itaat etmenizi isteme hakkım yoktur. Bunu biliniz”. Halife olduktan sonra Hz. Ebubekir'in ilk nutkunda söylediği bu sözler, İslâm Anayasa Hukukunun unutulmaz belgeleri arasında yer almaktadır.

²⁹ “Yemin olsun ki, eğer münafıklar ve vicdanlarında fuhuş kasdı ve nifak hastalığı bulunanlar ve şehirde fena haberler yayanlar, bu hallerinden vazgeçmezlerse, muhakkak seni onlara musallat ederiz. Sonra da orada

- B)** Hür düşünce, sadece bir hak değil aynı zamanda bir görevdir.
- C)** Her ferdin, despot bir otorite, zalim bir idareci yahut İslâm'a muhalif bir nizamdan korkmadan, zulmü reddettiğini ve çirkin karşıladığını ilan etmesi ve imkân nispetinde karşı koyması, hem hakkı ve hem de ödevidir. Bu cihadın en faziletlisidir.³⁰
- D)** Neşrinde, devletin ve toplumun emniyetine zarar verecek unsurlar ihtiva etmediği sürece, doğru hakikat ve bilgilerin neşrinde herhangi bir sakınca yoktur.³¹
- E)** Gayr-i müslimlerin dini şearine (dinen hürmet edip önem verdikleri şeylere) hürmet etmek, Müslüman'ın ahlakındandır. Bu sebeple başkasının inançlarıyla alay etmek ve toplumu başka dinlerden olanlara karşı tahrik etmek, hiçbir fert için caiz olamaz.³²

Madde-13. Din Hürriyeti

Her şahıs, inanç hürriyetine ve itikadına uygun olarak da ibadet hürriyetine sahiptir.³³

Madde-14. Fikir Açıklama Hürriyeti (Davet ve Tebliğ Hakkı)

- A)** Her fert, münferiden veya müştereken, dini, içtimai, kültürel, siyasi ve benzeri yönlerden sosyal hayata iştirak etmek hakkına sahiptir; Bu hakkını kullanabilmek için zaruri olan müesseseleri inşa etmek ve gerekli vesilelere başvurma hakkı da söz konusu hakkın tabi bir sonucudur.³⁴
- B)** Her ferdin, maruf ile emredip münkerden nehyetmesi (gerçeği bildirmesi, kötülükten sakındırması); iyilik ve takva üzerine yardımlaşmayı temin gayesi ile fertlere bu sorumluluğun altından kalkacak fırsatları doğuran müesseseleri tesis etmelerini toplumdan istemesi, hem hakkı ve hem de görevidir.³⁵

seninle birlikte çok az bir zaman dışında kalamazlar ve sana artık komşu olamazlar. Hem de onların hepsi Allah'ın rahmetinden kovulmuş olarak, nerede ele geçirilirlerse yakalanırlar ve öldürülürler de öldürülürler.” (Ahzâb-60, 61)

³⁰ “Hz. Peygamber'e soruldu: Hangi cihad daha faziletlidir? Buyurdu: Zalim bir sultanın karşısında hakkı söylemek.” Bu hadisi Tirmizî ve Nesâî nakletmişlerdir.

³¹ “Onlara emniyet veya korku haberi geldiği zaman, onu hemen neşreder ve yayarlar. Hâlbuki bunu Peygamber'e ve kendilerinden yetkili olanlara (ulul-emre) götürmüş olsalardı, o haberi arayıp bulanlar, meselenin hakikatini onlardan öğrenirlerdi. Allah'ın üzerinizdeki lütuf ve inayeti ve esirgemesi olmasaydı, çok azınız müstesna, hepimiz şeytana uyup gitmiştiniz.” (Nisâ-83)

³² “Allah'tan başkasını Tanrı edinerek çağırana sövmeyin. Sonra onlar da hadlerini aşarak cahilce Allah'a söverler. Biz her ümmetin amellerini kendilerine hoş gösterdik. Sonunda dönüşleri yalnız Rablerindedir.” (En'âm-108)

³³ “Sizin dininiz size, benim dinim ise banadır.” (Kafirûn-6)

³⁴ “De ki; İşte bu benim yolumdur. Ben insanları Allah'a, körü körüne değil, bir basiret üzere davet ediyorum. Ben de bana tabi olanlar da böyleyiz.” (Yusuf-108)

³⁵ “Sizden öyle bir cemaat bulunmalıdır ki, onlar herkesi hayra çağırınsınlar, iyiliği emretsinler, kötülükten vazgeçirmeye çalışsınlar. İşte onlar muradına erenlerin ta kendileridir.” (Âl-i İmran-104)

“İyilik etmek ve fenalıktan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlaşın. Günah işlemek ve haddi aşmak üzerinde yardımlaşmayın. Allah'tan korkun.” (Mâide-2)

Madde-15. İktisadi Haklar

- A) Tabiat, gerçek anlamda bütün servetleriyle Allah'ın mülküdür. Tabii servetler, Allah'ın insana bağıışı ve ihsanıdır. Onlardan yararlanmak üzere, insanlara lutfetmiş, bu tabii servetleri yok etmeyi ve ifsad etmeyi haram kılmıştır. Hiç kimse kâinattaki rızık kaynaklarından başkasını mahrum edemez ve başkasının bunlardan yararlanmasına engel olamaz.³⁶
- B) Her insan, rızık elde etmek üzere meşru yollardan çalışır, helal kazanç elde edebilir.³⁷
- C) Özel mülkiyet meşrudur; münferit ve müşterek mülkiyet şeklinde olabilir. Her insan çalışması ve gayreti ile kazandığını iktisab eder. Kamu mülkiyeti meşrudur ve bütün milletin maslahatı için kullanılır.³⁸
- D) Fakirlerin, zenginlerin mallarında belirlenmiş (kararlaştırılmış) bir hakları mevcuttur ve bunu zekât tanzim etmiştir. Bu öyle bir haktır ki, idareciler tarafından iptali, engellenmesi ve müsamaha gösterilmesi caiz değildir; hakkın takibi zekât vermeyenlerle savaş etme sonucuna götürse bile, bu hakkı engelleyenlere karşı müsamaha gösterilmeyecektir.³⁹
- E) Tabii servet kaynaklarını ve üretim yollarını, İslâm ümmetinin maslahatı için yönlendirmek ve tanzim etmek, devletin vazifesidir (vaciptir); bunların ihmal edilmesi yahut tamamen kendi haline bırakılarak bir nevi iptal edilmesi asla caiz değildir.⁴⁰

“Ayrıca Tirmizî, Ebu Dâvud ve Nesâî'nin naklettiği şu hadis de bu konuda çok önemlidir. “Şüphesiz insanlar zalimi görüp de onu zulmünden alıkoymak için gayret göstermezlerse, Allah'ın azabından hepsine tamim etmesi zamanı pek yakındır.”

³⁶ “Göklerin, yer küresinin ve bunlarda bulunan her şeyin gerçek mülkiyeti Allah'a aittir.” (Mâide-120)

“O Allah, göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini, kendi ihsanı olarak size râm etti ve sizin emrinize verdi. Şüphe yok ki, bunda düşünen insanlar için kat'î deliller ve ibretler vardır.” (Câsiye-13)

“İnsanlar hakkında bir şey kısmayın ve yeryüzünde fesatçılar olarak bozgunculuk etmeyin.” (Şu'ârâ-183)

“Rabbinin nimetleri, kimseden men edilmiş değildir.” (İsrâ-20)

³⁷ Yerde yürüyen hiçbir canlı hariç olmamak üzere, bütün canlıların rızıkları Allah'ın üstünedir” (Hûd-6)

“Yeryüzünün çeşitli bölge ve yörelerinde dolaşınız ve Allah'ın rızıkından yiyiniz.” (Mülk-15)

³⁸ “Gerçekte şu insanları başkalarına muhtaç olmaktan O kurtardı ve O, insanları sermaye ve mülk sahibi kıldı.” (Necm-48)

“Allah'ın onların mallarından ve Peygamberine verdiği fey ve ganimete gelince, siz bunun için ne ata ve ne de deveye binip koştururdunuz; belki Allah, peygamberlerini dileyeceği kimselerin üzerine gönderir. Allah her şeye kadirdir. Allah'ın fethedilen memleketlerin ahalisinden Peygamberine verdiği fey ve ganimet, Allah'a, Peygamberine, hısımlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalanlara aittir. Ta ki, bu mallar içinizden yalnız zengin olanlar arasında dolaşan bir devlet olmasın. Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasak ettiyse ondan sakının.” (Haşr-6, 7)

³⁹ “Mallarını ihtiyacını çevresine açacak kadar fakir olanlarla iffetinden dolayı ihtiyacını kimseye açamayan insanlar için, belli bir hak var olduğunu bilirler ve gönülden kabul ederler.” (Ma'âriç-24, 25)

“Yemin ederim ki, onlar Allah'ın Peygamberine ödedikleri zekât develerini bana ödememezlik yaparlarsa, onlarla bunun için mutlaka savaşırım.” Bu ifade, zekât vermeyenlerin durumunu sahabelerle meşveret eden Hz. Ebubekir'in söylediği sözlerden bir parçadır.

⁴⁰ “Hiçbir kul yoktur ki, Allah onun emri altına belli bir ra'yyet versin ve o da onlara nasihatte bulunmasın da, cennetin kokusundan mahrum kalsın.” Eli altındaki vatandaşını, nasihatlerle ve sair şeylerle

Aynı şekilde, tabii kaynakları İslâm hukukunun haram kıldığı ve yahut toplumun maslahatına zarar veren işlerde kullanmak da caiz değildir.

F) İktisadi gelişmeyi rayına oturtmak ve muhtemel tehlikeleri bertaraf etmek için, İslâmiyet:

1- Bütün şekilleriyle aldatmayı haram kılmıştır.⁴¹

2- Sonu belli olmayan ve aldanma ihtimali bulunan muamelelerle, unsurlardan biri meçhul olan muameleleri kısaca garezi, cehaleti ve ilerde çekişmelere ve anlaşmazlığa yol açacak her şeyi haram kılmıştır.⁴²

3- Ölçü ve tartı muamelelerinde yapılacak hilelerle kâr sağlamayı ve karşı tarafı aldatmayı da haram kılmıştır.⁴³

4- İhtikârı (karaborsacılığı) ve serbest rekabet mümkün olmayan ve haksız rekabete sebep olan her şeyi haram kılmıştır.

5- Ribâ yani faizi ve insanların dara düştükleri halleri istismar eden her çeşit muameleyi haram kılmıştır.⁴⁴

6- Yalan ve aldatıcı olan her türlü beyan iddia ve reklamları da yasaklamıştır.⁴⁵

G) Amme maslahatını gözetme ve genel İslâmi değerlere önem vermek gerekir. Bu ikisi, Müslüman toplumlarda, iktisadi gelişmenin temel şartıdır.

Madde-16. Mülkiyet Hakkı ve Korunması

Amme maslahatı bulunmadıkça ve mülk konusu malın kıymetine denk bir bedel malike ödenmedikçe, helal kazanç neticesi elde edilen mülkiyet hakkı, kimsenin elinden alınamaz. Kamu mülkiyetinin dokunulmazlığı daha önemlidir ve kamu mülkiyetine tecavüzün cezası

yönlendirmeyen idarecilerin, cennet kokusunu tatmayacağı, açıkça belirtilen bu hadis, Buhârî ve Müslim tarafından nakledilmiştir.

⁴¹ “Aldatan bizden değildir” hadisi bu manayı âmirdir ve Müslim tarafından nakledilmiştir.

⁴² Hz. Peygamber, bey-i hasat ve bey-i garar’ı yasaklamıştır.” Buhârî ve Müslim’in naklettiği bu hadisteki terimlerin manası şudur: Bey-i garar, sudaki balığın ve havadaki kuşun satılması gibi akıbeti meçhul olan satım akdine denir. (Tecrid Tercümesi, IV, 462 vd.) Bey-i hasat ise, alınacak malın üzerinde çakıl taşları atılarak mebi’nin belirlendiği ve Cahiliye devrinde görülen bir satım akdi çeşididir. Hz. Peygamber, bir diğer hadisinde ise, olgunlaşmadan üzümün ve sertleşmeden kabuklu meyvelerin satılmasını yasaklamıştır.

⁴³ “Ölçekte ve tartıda hile yapanların vay hallerine! Ki onlar, insanlardan ölçekle aldıkları zaman haklarını tastamam alırlar ve insanlara ölçekle yahut tartı ile bir şey verdikleri zaman ise eksiltirler.” (Et-Tatfif-1, 3)

⁴⁴ “Allah, alım-satım akdini helal ve ribâ yani faizi ise haram kılmıştır.” (Bakara-275)

⁴⁵ “Alıcı ve satıcı, akit meclisinden ayrılmadıkları sürece muhayyerlik hakkına sahiptirler; eğer söylediklerini doğru söyler ve hakikate uygun beyanlarda bulunurlarsa, yaptıkları alım-satım akdi kendileri için bereketli olur ve eğer birbirini aldatırlar ve yalan söylerlerse, yaptıkları akdin bereketi ortadan kaldırılır.” Nesâî dışındaki bütün Kütüb-i Sitte sahipleri tarafından nakledilen bu hadis, önemli bir düsturu ihtiva etmektedir.

daha şiddetlidir. Zira kamu mülkiyetine tecavüz bütün toplumun hakkına tecavüzdür ve İslâm ümmetinin tamamına hıyanettir.⁴⁶

Madde-17. İşçinin Hakkı ve Ödevi

Çalışma, İslâm'ın toplum içinde yüce kabul ettiği ve yücelttiği bir semboldür. Çalışmanın vasfı (hakkı), işi sağlam ve eksiksiz yapmak olunca, işçinin hakkı da şunlar olacaktır⁴⁷:

- 1- Eksiksiz ve geciktirmesiz olarak gayret ve emeğine denk bir ücret alacaktır.⁴⁸
- 2- İşçiye sarf ettiği gayret ve emeğine uygun şerefli bir hayat temin edilmelidir.⁴⁹
- 3- Toplumun bütün fertlerinin işçiye layık olduğu değeri vermesi icabeder.
- 4- İhmal ve kusuru olmayan hallerde işçinin korunması ve zararlarının tazmin edilmesi gerekir.

Madde-18. Hayati Olan İhtiyaçları Elde Etme Hakkı

Her fert, hayatının devamı için zaruri olan yeme, içme, giyme, mesken ve bedeninin sıhhati için gerekli olan şeylerle ruhunun ve aklının sıhhati için lazım olan ilim, marifet ve kültür gibi şeyleri İslâm Milletinin imkânlarının ve kaynaklarının elverdiği ölçüde elde etme hakkına sahiptir. Bu konuda ferde yardımcı olmak üzere İslâm Ümmeti de sorumludur ve mükellefiyet altındadır.

Madde-19. Aile Kurmak Hakkı

A) İslâmi çerçevede evlenme her insanın hakkıdır. Evlenme, aile yuvasını kurmanın, çocuk elde etmenin ve nefsi iffet içinde muhafaza etmenin tek meşru yoludur.⁵⁰

Karı-kocanın birbiri üzerinde İslâm hukukunu tespit ve tayin ettiği karşılıklı hak ve ödevleri bulunmaktadır. Baba, çocuklarını, bedeni, ahlaki ve dini açıdan, inancına ve dinine uygun olarak terbiye etmek hakkına sahiptir. Ancak çocuklarının terbiyesinden ve onları yönlendirmesinden de kendisi sorumludur.⁵¹

⁴⁶ “Aranızda birbirinizin mallarını haksız sebeplerle yemeyiniz ve bile bile insanların mallarından bir kısmını gayri meşru yollarla yemeniz için o malları hâkimlere peşkeş çekmeyiniz.” (Bakara-188)

“Kim yeryüzünde bir şeyi haksız olarak alırsa, kıyamet günü aldığı şey ile birlikte yedi kat yerin dibine batırılır.” Bu hadisi, Buharî rivayet etmektedir.

⁴⁷ “Ey Muhammed söyle: Çalışınız.” (Tevbe-105)

“Şüphesiz Allah, sizden biri çalıştığı zaman işini sağlam ve eksiksiz yapmasını sever.” Bu hadisi, Ebu Ya’lâ’nın rivayet ettiği, Mecma’üz-Zevad adlı eserinin IV. Cildinde nakledilmektedir.

⁴⁸ “İşçiye, teri kurumadan ücretini veriniz.” Bu hadisi, İbn-i Mâce nakletmiştir.

⁴⁹ “Herkes için yaptıkları amellere göre derece ve mertebeler vardır.” (Ahkâf-19)

⁵⁰ “Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratan, ondan da yine onun zevcesini vücuda getiren ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar türeten Rabbinize karşı gelmekten çekiniz.” (Nisâ-1)

⁵¹ “Her biriniz râi(yani elinin altında ne varsa onu layıkıyla muhafaza etmek ve korumakla mükellef)siniz ve hepiniz elinizin altındakilerden sorumlusunuz. Devlet adamları birer râidir ve râ’iyyesinden sorumludur. İnsan ehlü iyalinin râisidir ve râ’iyyesinden sorumludur.” Tecrid-i Sarih, III, 40 vd.

- B)** Karı-kocadan her biri, karşılıklı muhabbet ve şefkat havası içinde, karşı tarafın kendisine saygı göstermesine, duygularını ve hayat şartlarını anlayışla karşılmasını bekleme hakkına sahiptir.⁵²
- C)** Koca, karısının ve çocuklarının nafakasını, cimriliğe kaçmadan temin etmekle mükelleftir.⁵³
- D)** Her çocuk, terbiyesinin ve eğitiminin anne-babası tarafından en güzel şekilde yapılması hakkına sahiptir. Çocukların küçük yaşlarda çalıştırılması, onlara, kendilerini sıkıntıya sokacak yahut gelişmelerini engelleyecek ve yahut da çocukları oyun ve öğrenme haklarından alıkoyacak işler yüklemek caiz değildir.⁵⁴
- E)** Çocuğun anne-babası, çocuk üzerindeki sorumluluklarını yerine getirmekten aciz duruma düşerlerse, bu sorumluluk topluma intikal eder ve çocuğun nafaka masrafları Beyt'ül Mal yani devlet hazinesi tarafından karşılanır.⁵⁵
- F)** Ailedeki her ferdin, çocukluğunda, ihtiyarlığında ve acizlik döneminde, ihtiyaç duyduğu maddi yardım, koruma, ilgi ve şefkati bulabilmesi İslâmi ailenin esasını teşkil eder. Anne babanın maddi ihtiyaçlarını, bedeni ve ruhi bakımlarını, çocukları üstlenmekle mükelleftirler.
- G)** Ailede anneliğin özel bir yeri ve hakkı mevcuttur.⁵⁶
- H)** Aile mesuliyeti, aile fertleri arasında, herkesin gücüne ve tabiatına göre müşterektir. Aile mesuliyeti, babalar ve anneler dairesini aşp bütün yakın hısımları ve zevil-erhamı (akrabaları) da kapsayacak şekilde geniş bir muhteviyata sahiptir.⁵⁷
- İ)** Genç erkek yahut kız, istemediği şahısla evlenmeye mecbur değildir.⁵⁸

⁵² “Size kendi cinsinizden, kendilerine ısınmanız için, zevceler yaratmış olması, aranızda bir sevgi ve şefkat havası meydana getirmesi de, O’nun ayetlerindedir. Şüphe yok ki, bunda fikrini çalıştıracak insanlar için elbette ibretler vardır.” (Rûm-21)

⁵³ “Hali vakti müsait olan, nafakayı genişliğine göre versin. Rızkı kendisine daraltılmış bulunan fakirler de, nafakayı Allah’ın kendisine ihsan ettiğinden versin. Allah, güçlüğün arkasından kolaylık ihsan eder.” (Talâk-7)

⁵⁴ “Onlara acıyarak tevazu kanadını yerlere kadar indir ve ‘Yarab, onlar beni çocukken nasıl terbiye ettilerse, Sen de kendilerini öylece esirge’ de.” (İsrâ-24)

⁵⁵ “Ben her mü’mine öz nefsinden daha yakıным. Kim borç yahut bakıma muhtaç çocuk bırakarak vefat ederse, bunun sorumluluğu benim üzerimedir. Kim mal bırakarak vefat ederse, terekesi mirasçılarınıdır.” Bu hadisi, Buharî, Müslim, Tirmizî ve Ebu Dâvud nakletmişlerdir.

⁵⁶ “Ey Allah’ın Peygamberi! İnsanlar arasında güzel arkadaşlık etmeme en layık olanı kimdir? Buyurdu: Annendir. Tekrar sordu: Sonra kimdir? Buyurdu: Annendir. Tekrar sordu: Sonra kimdir? Buyurdu: babandır.” Bu hadisi, Buharî ve Müslim nakletmektedirler.

⁵⁷ “Ey Allah’ın Peygamberi! Kim iyiliğe daha yakındır? Buyurdu: Annen, sonra yine annen ve sonra yine annen. Sonra baban, sonra da yakınlık derecesine göre diğer yakın hısımların.” Bu hadisi, Ebu Dâvud ve Tirmizî nakletmektedirler.

⁵⁸ “Bekr’in cariyesi Hz. Peygamber’e geldi ve babasının istemediği halde kendisini evlendirmek istediğini söyledi. Hz. Peygamber onu muhayyer bıraktı.” Bu hadis, Ahmed bin Hambel ve Ebu Dâvud tarafından naklolunmaktadır.

Madde-20. Karının Koca Üzerinde Sahip Olduğu Haklar

- A) Karı, kocasının yaşadığı yerde kocasıyla birlikte yaşayacaktır.⁵⁹
- B) Kocasının evlilikleri süresince ve boşama halinde iddet müddeti içinde, karısının nafakasını maruf ölçüler dairesinde temin edecektir.
- C) Karı bu nafakaya mali durumu ve özel serveti ne olursa olsun her halükarda hak kazanır.
- D) Karı, kocasından, hul yoluyla (boşanması karşılığında iddet nafakası ve mehr'i müeccelinden vazgeçmek gibi belli bir bedel karşılığında) evlilik akdini karşılıklı rıza ile sona erdirmesini isteyebilir. Aynı şekilde karı, İslâm Hukukunun hükümleri çerçevesinde, kazai boşanma talebinde bulunabilir.⁶⁰
- E) Karı, ana-babası, çocukları ve diğer yakın hısımlarına mirasçı olduğu gibi kocasına da mirasçı olma hakkına sahiptir.⁶¹
- F) Karı kocanın her ikisi de hayat arkadaşının gıyabında ona ait değerleri korumak, gizli sırlarını ifşa etmemek ve ahlaken yahut doğuştan varolması muhtemel olan gizli ayıplarını ortaya atmamakla mükelleftirler. Bu hak, boşanma sırasında ve sonrasında da devam eder ve önem kazanır.⁶²

Madde-21. Terbiye Hakkı

- A) İyilik ve güzel muamele, babaların çocukları üzerinde bir hakkı olduğu gibi, güzel ve iyi bir terbiye de çocukların babaları üzerinde sahip oldukları bir haktır.⁶³
- B) Eğitim, toplumun bütün fertlerinin hakkıdır. İlim talep etmek ise erkek ve kadın herkese eşit olarak vaciptir (dini bir vecibedir).⁶⁴
- Eğitim, bilmeyenin bilen üzerindeki bir hakkıdır. Bilen, bilmeyene öğretmekle mükelleftir.⁶⁵

⁵⁹ “O kadınları, gücünüzün yettiği kadar sizin ikamet ettiğiniz yerlerde oturtun.” (Talâk-6)

⁶⁰ “Kadınlara verdiğiniz bir şeyi geri almanız helal olmaz. Meğerki erkek ve kadın Allah'ın çizdiği sınırları yani evlilik hak ve vecibelerini ayakta tutamayacaklarından korkup ümitlerini kesmiş olsunlar. Eğer siz de onların evlilik hak ve vecibelerini devam ettiremeyeceklerinden korkarsanız, o halde, kadının serbest boşanması için belli bir bedel vermesinde, her ikisi üzerinde de vebal yoktur. Bunlar Allah'ın sınırları ve hükümleridir; onları çiğneyip geçmeyin.” (Bakara-229)

⁶¹ “Eğer çocuğunuz yoksa bıraktığınız terekenizin dörtte biri karılarınıza aittir. Şayet çocuğunuz varsa, terekenizin sekizde biri, vasiyetleriniz ve borcunuzun tasfiyesinden sonra, yine onların olacaktır” (Nisâ-12)

⁶² “Aranızdaki faziletleri unutmayınız. Şüphesiz Allah, ne yaparsanız hakkıyla görür.” (Bakara-237)

⁶³ “Rabbin, ‘kendinden başkasına kulluk etmeyin, ana-babaya iyi muamele edin’ diye hükmetti. Eğer ana-babadan biri veya her ikisi, benin yanında ihtiyarlığa ererlerse, onlara ‘öf’ bile deme. Onları azarlama. Onlara çok güzel ve tatlı söz söyle. Onlara acıyarak tevazu kanadını yerlere kadar indir ve ‘Yarab, onlar beni çocukken nasıl terbiye ettilerse, Sen de kendilerini öylece esirge’ de.” (İsrâ-23-24)

⁶⁴ “İlim talep etmek, her erkek ve kadın Müslüman’a farzdır.” Bu hadis, İbn-i Mâce tarafından nakledilmiştir.

C) Toplumun her ferde, eğitim görüp aydınlanması için eşit ve denk bir fırsatı vermesi icap eder. Her fert, kendi kabiliyet ve meyline uygun olan eğitimi seçmekte serbesttir.

Madde-22. Ferdin Gizli Sırlarını Koruma Hakkı

İnsanın gizli sırları sadece onu yaratan Halık'ı ile paylaşılır. Bu sebeple, insanın gizli sırları ve hususi hayatı, korunmuştur; bunları araştırmak ve öğrenmeye çalışmak helal değildir.⁶⁶

Madde-23. Seyahat ve İkamet Hürriyeti ve Hakkı

A) Her fert, hiçbir engel ve sıkıntı söz konusu olmaksızın bulunduğu yerden dilediği yere seyahat etme, dilediği yerde ikamet etme ve yine dilediği yere göç edip tekrar eski yerine dönme hürriyetine ve hakkına sahiptir.⁶⁷

B) Hiçbir şahıs vatanını terk etmeye zorlanamaz, şer'i bir sebep olmadan zorla vatanından ihraç olunamaz.⁶⁸

C) Dar'ül-İslâm (İslâm Ülkesi) tektir. İslâm ülkesi, her Müslüman'ın vatanıdır. Müslüman'ın İslâm ülkesindeki hareketlerini, coğrafi engeller ve siyasi sınırlarla kayıtlamak ve engellemek caiz değildir. Her Müslüman belde, oraya hicret eden veya giriş yapan Müslümanları kardeşin kardeşi karşıladığı gibi karşılaması gerekir.⁶⁹

Son duamız “*Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a olsun*” şeklindedir.102,

⁶⁵ “Allah bir zaman, kendilerine Kitap verilenlerden ‘Onu mutlaka insanlara açıklayıp anlatacaksınız’ diye teminat ve söz almıştı. Ancak onlar bu sözlerini sırlarının arkasına aldılar. Onun karşılığında az bir menfaati satın aldılar. Alıcı oldukları şey, sattıkları karşısında ne kötü şeydir!.. “ (Âl-i İmran-187;)

Hz. Peygamber de, Veda Hutbesinde, ‘Burada bulunanlar ve beni dinleyenler, bulunmayıp da söylediklerimi duymayanlara tebliğ etsinler’ buyurarak, bu noktaya parmak basmışlardır.

⁶⁶ Müslim’in rivayet ettiği bir hadiste, açıkça ‘Allahu Ekber’ dediği halde, buna inanmayan ve korktuğundan böyle söylediğini belirterek bir şahsı öldüren Sahabe’yi Rasulullah hesaba çekmiş ve şöyle buyurmuştur: “Sen onun kalbini mi yarıp baktın”; Kur-an’ı Kerim ise, “Kimsenin hususi hayatını ve ayıplarını tecessüs edip araştırmayınız” (Hucurât-15) buyurmaktadır. Hz. Peygamber, gizli hayatın korunmasını açıkladığı ve Ebu Dâvud ile Tirmizî’nin naklettikleri tarihi bir hitabında ise, şöyle buyurmaktadır: “Ey dili ile Müslüman oldukları halde iman henüz kalplerine ulaşmayanların topluluğu! Müslümanlara eziyet ve işkence etmeyiniz. Onların ayıplarını ortaya çıkarıp utandırmayınız. Müslümanların gizli sırlarını ve utanacakları hallerini araştırmayınız. Zira kim Müslüman kardeşinin gizli ve utanılacak hallerini araştırırsa, Allah da onunkileri ortaya kor. Allah kimin gizli ve utanılacak hallerini ortaya korsa, devesinin yükünün içinde dahi olsa, rezil ve rüsvay eder.”

⁶⁷ “O, yeryüzünü, sizin yararınıza olmak üzere, size musahhar kılandı. O Halde yeryüzünün çeşitli bölge ve çevrelerinde dolaşın, Allah’ın rızından yiye. Fakat şunu daima hatırlayın ki, son gidiş mutlaka O’na dır yani Allah’adır.” (Mülk-15)

⁶⁸ “Sana haram olan o ayı ve ondaki muharebeyi sorarlar. De ki; O ayda muharebe etmek büyük günahdır, insanları Allah yolundan men etmek, Allah’ı inkâr etmek, ziyaretçilerin Mescid-i Haram’a girmelerine mani olmak, oranın halkını vatanlarından çıkarmak ise, Allah katında daha büyük günahdır.” (Bakara-217)

⁶⁹ “Onlardan evvel yurt ve iman evi edinmiş olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyaç meyli göstermezler. Kendileri muhtaç olsalar bile, onları öz canlarından daha üstün tutarlar. Kim nefsinin mala olan hırsından ve cimriliklerinden korunursa, işte muradlarına erenler onların ta kendileridir.” (Haşr-9)